

LEN

Len setý se z hospodářského hlediska dělí na dva druhy, len přadný a len olejný. Přadný len má dlouhý a tenký, slabě rozvětvený stonek, menší tobolečky a drobnější semena. Obsahuje dlouhé vlákno.

Domovem lnu byla oblast mezi Kavkazem, Mezopotamii, Perským zálivem a Černým mořem. První důkazy pěstování a zpracovávání lnu pocházejí z doby neolitu. Významnými zpracovateli lnu se stali řemeslníci starověkého Egypta. V době, kdy se obyvatelé Evropy halili do kožešin, dosahovalo zpracování lnu v Egyptě dokonalosti.

Vysoká spotřeba lnu a požadavky na zvyšování produkce lněných látek byla dána spotřebou lněných tkanin pro balzamování. Pro balzamování jedné mumie bylo běžně třeba asi 300 m, pro faraony až 1000m. Balzamovali se nejen lidé, ale i zvířata, např. posvátné kočky.

Archeologické důkazy lnu na našem území se datují už od 5. tisíciletí.

První písemné zmínky o spřádání a tkaní lnu na našem území se dochovaly z 5. století. Slované používali lněné šátečky jako měnu, za 10 šátečků se dostala pšenice pro člověka na jeden měsíc či 10ks slepic. Slovo plátno je staroslovanský výraz, ze kterého je odvozené slovo platit.

PĚSTOVÁNÍ A ZPRACOVÁNÍ LNU

Setí probíhalo od dubna do začátku června. Vegetační doba je 90 až 110 dnů. Potřebuje hodně vláhy a vzešlý len nesnáší teplotu pod 4 st.C. Půda se hnojila chlévskou mrvou jen pro předplodinu (brambory, proso,

oves) – nikdy ne přímo na len. Len se nesil dvakrát za sebou na stejné pole, protože půdu vyčerpával (opakované seti jednou za 6-8let). Důležitým prvkem pro pěstitele i pro tírnicka (zpracovatele) bylo zabránit zaplevelení lnu. Pozemek musel být důkladně odplevelený už na podzim a znovu před setím, naposled se plevelilo do 10 cm výšky lnu, protože jinak se len pošlapal.

Len má několik fází zralosti. Nejvýhodnější je sklízet len pro vlákno v tzv. žluté zralosti, kdy stonky a tobolek jsou světle žluté a lístky ve spodní části opadlé.

Trhač uchopil oběma rukama hrstku stonků v horní polovině a vytrhnul ji, vytrhával pravou rukou a vytržený len předával do levé, až měl plnou levou ruku, hrst oklepal a položil za sebe na hromádku.

Hrsti kladl na hromádku křížem do počtu 15 na sebe.

Ve vytržené hrsti lnu nesměl být plevel, ten zůstal po vytržení

v půdě.

Teprve v druhé polovině 20. století se přecházelo k strojnímu trhání lnu.

Vyrhaný len je nutné usušit. Osvědčilo se sušení na natažených drátech nebo lačkách, které jsou přibity na nízké kůly, len se stavěl proti sobě, budkovitě.

Když jsou tobolky suché, semeno má hnědou barvu a stonek je také suchý, dá se snadno odsemit – drhnout. Suchý len se svazoval provázkem (nikoli slaměnými povřísky jako obilí).

K odsemeňování, drhnutí, se

provádělo na jednoduchých drhlenech.

Práci urychlilo odsemenění přímo na poli.

Semeno se uskladnilo volně vysypané v tenké vrstvě na dřevěné podlaze. (Dle starých receptů se prokládalo kafrem, česnekem a bezovým květem). K dalšímu setí bylo doporučováno používat uznané osivo, aby se zabránilo nemocem, nestejnóměrnosti při dozrávání, výšce stonků a síle. Nejlepší semeno se dováželo z Pobaltí.

Po vydrhnutí semena se rozložil len k rosení řídce do řádků (nejlépe v druhé polovině srpna) na posečené louce nebo strništi. K rozložení lnu se potřebovala dvojnásobná plocha, než na které byl len vypěstován. Rosení lnu byla jednou z nejdůležitějších prací pro pěstitele. Rosením se mají uvolnit dřevité části stonku od vlákna. Z nedostatečně roseného lnu se nedalo odstranit pazdeří, které ulpívá na vláknu a při přerosení se znehodnocovala vlákno. Když vrchní vrstva stonků dostávala stříbrošedou barvu a dřevovina se lehce oddělila od vlákna, obracel se rozložený len opatrně tyčkami, aby se nepocuchal. Správně narosený len se poznal tak, že se jeden stonek protáhl mezi

nehtem palce a ukazováčku, u správně roseného lnu se lehce oddělilo vlákno od dřeviny a vlákno mělo dobrou pevnost. Při přetržení bylo slyšet lupnutí. Délka rosení závisela na počasí. Při příznivých podmínkách byl len urosen za tři týdny, při sušším počasí za 4 – 6 týdnů.

V našich podmínkách se dávalo přednost rosení před máčením, které se provádělo v jámách nebo volně tekoucích řekách a vlákno mělo nižší kvalitu.

Suchý rosený len se vázal do otepí o váze 5-6 kg, tj. průměr snopku 30 cm. Len musel být uskladněn suchý, jinak se zapařil a zpuchřel. Sušil se na půdách, stodolách, pazdernách, název od pazdeří, odpad při zpracování lnu.

Pazderna – nízké chaloupky s velkou pecí. Většinou zděné, s malými okny a bez podlah. Bylo v nich ukrutné vedro a spousty prachu. Příkladalo se zvenku a horký vzduch býval veden zdmi. Vzhledem k velkému nebezpečí vyhoření (len, koudel a pazdeří byly hořlavé) stávaly pazderna stranou.

„.....Když třečky chtěly zvědavého náhodného návštěvníka trochu potrápiti a získati nějaké výkupné "na spláchnutí prachu", vlákaly ho do pazderna a tam ho na chvilku zavřely...“ Získaly tak peníze na „dotěrek“, hostina s tancem ke skončení vochlování lnu. Symbolem byl věnec stočený z lněných vláken, tzv. kloub, kocour.

„Když se len třel, bylo v pazderna jako v úle. Byly tam třečky mladé i staré, ale pro spousty prachu, který měly

v obličejí, ve vlasech i na šatech, nebylo lze poznati jejich věk. Uprostřed na stojanu stály dva rýhované, do sebe zapadající dřevěné válce, kterými se při otáčení (jako rumpálem) suchý len drtil, takže z něho pazdeří odprýskalo a takto "vyrumplovaná" lněná vlákna šla do trdlíc, kde prodělávala další, prvému podobný zušlechťovací proces. Takto zde vytřelou a pazdeří zbavenou hrst lněných vláken pročísala

třečka obratnou rukou ještě na vohlici, načež ji zavěsila na roubík ve zdi zaražený. Když lnu na něm bylo dost, znova jej pročistila a pak skloubila do balíku 7-10 kg těžkého“

Josef Zídka: "V pazderně".

Suchý vytřený či třený len se lámal na lámačce nebo ručně na trdlici, mědlici. Polámaný len se nazýval hrst a dělnice u trdlice třadle nebo

třečka.

Při tření vypadává rozdrcená část stonku, pazdeří. Vytřený len se někdy i kropil, aby se vlákno, vzpamatovalo“

Ke stírání dřevoviny sloužila potěračka.

Vochlování, špicování, bylo protahování hrsti lnu vohlovačkou a vyčesávaly se krátká vlákna (koudel). Účelem bylo rozštěpit

proužky lnu ve vlákno, oddělit krátká vlákna, urovnat hrsti. K jemnému česání slouží kracle.

Z roku 1628 je údaj, který uvádí, že po zvochlování surového lnu tvoří přibližně polovinu čisté vlákno, další polovina je koudel a pazdeří.

Vochlovaný len byl připraven k předení.

Při strojovém zpracování se ještě len posukuje, protahuje. Účelem posukování je protáhnout a ztenčit pramen na požadovanou jemnost, napřímit vlákna, sdružit materiál a vyrovnat hmotnou nestejnoměrnost a vytvořit pramen vhodný pro další zpracování.

Při předpřádání na předpřádacích strojích získává pramen lnu nepatrný zákrut a vzniká předpřást, který putuje do přádelny (mokrý sál) k dopředení.

